

УДК 338.439.5:633.85 (477.73)

ВИРОБНИЦТВО ТА РОЗВИТОК РИНКУ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ ТА ПРОДУКТІВ ЙОГО ПЕРЕРОБКИ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.М.Потишняк, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто виробництво та розвиток ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки в Миколаївській області. Проаналізовано рівень реалізації насіння соняшнику та продуктів його переробки 2003-2004 року. Зроблено висновки щодо шляхів подальшого розвитку галузі з урахуванням формування цивілізованого регіонального ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки.

В статье рассматривается производство и развитие рынка семян подсолнечника и продуктов его переработки в Николаевской области. Проанализирован уровень реализации рынка семян подсолнечника и продуктов его переработки 2003–2004 года. Сделаны выводы о путях дальнейшего развития отрасли с учетом формирования цивилизованного регионального рынка семян подсолнечника и продуктов его переработки

Насіння олійних культур — унікальна сировина для отримання харчових та технічних олій, дешевих харчових та кормових видів білка з особливими біологічними властивостями, високим вмістом біологічно активних речовин та широким набором макро-, мікро- та ультрамікроелементів. Рослинні олії необхідні всім галузям народного господарства. Вони можуть бути надійним джерелом валютних надходжень. Серед них, особливо в останні роки, домінуюче місце займає соняшник, частка якого у структурі виробництва олійних культур становить понад 90%.

При переробці насіння соняшнику на олію як побічну продукцію одержують близько 33% макухи, яка містить 33-36% білка, 5-7% жиру, багато мінеральних солей та вітамінів. Соняшник широко використовують і як кормову культуру. Його зелену масу в суміші з іншими культурами згодують великій рогатій худобі, а також силосують.

Економічні відносини у сфері виробництва і переробки насіння соняшнику базуються на мотиваційному інтересі всіх взаємодіючих

сторін відносно вирощування соняшнику як сільськогосподарської культури та виробництва продовольчого насіння, його переробки й одержання олії та проміжних продуктів переробки, їх реалізації або подальшого використання в технологічному процесі виробництва.

Соняшник став основною культурою, що забезпечує сільськогосподарським підприємствам найбільші прибутки і дозволяє одержувати гроші для придбання матеріально-технічних засобів. Виробництво насіння соняшнику має важливе значення завдяки своїм високим показникам рентабельності і ліквідності.

Дослідження показали, що виробництво соняшнику досить рентабельне, а продукти його переробки конкурентоспроможні на внутрішньому і світовому ринках. Протягом останніх років саме розширення посівних площ виступає основним фактором, який дозволяє збільшувати обсяги виробництва насіння соняшнику.

Соняшник — важлива складова продовольчих і кормових білкових ресурсів. Збільшення виробництва соняшнику в Миколаївській області зумовлено значними його економічними перевагами.

Внутрішній ринок насичується олійною продукцією залежно від обсягів виробництва сировини, організації торгівлі, платоздатного попиту населення.

У структурі реалізації насіння соняшнику відбуваються коливання в сторону продажу продукції через фондові товарні біржі (близько 40%). Значно скоротились обсяги товарообмінних операцій. Так, питома вага бартеру у 2004 році складала 12,8% — проти 36,8% у 2003 році (хоча соняшник в сучасних умовах залишається одним з найбільш поширених продуктів бартеру).

На сучасному етапі сільськогосподарським виробникам не вигідно реалізовувати свою продукцію державним заготівельним і переробним підприємствам. Вони змушені шукати нові економічно вигідні канали реалізації, а саме: колгоспні ринки; обмін по бартеру на інші види продукції; реалізація в різних організаціях і на промислових підприємствах; продаж працівникам у рахунок оплати праці; промислова переробка.

Аналізуючи виробництво олії в Миколаївській області, необхідно зазначити, що, починаючи з 1985 року (6,3 тис.т) по 1995

рік (13,5 тис.т), відбувається чітка тенденція до збільшення її виробництва, а з 1998 р. відбувається зменшення виробництва олії. Так, у 2004 р. було вироблено 7,1 тис.т соняшникової олії.

Соняшникова олія, як один з найважливіших вітчизняних продуктів харчування, реалізується населенню у натуральному вигляді і у складі продовольчих товарів. Залежно від обсягів виробництва, організації торгівлі, платоспроможного попиту населення рівень споживання цього продукту в Миколаївській області становив у 1990 р. – 13,5 кг, у 1995 р. – 9,8 кг, у 2000 р. – 10,5 кг, у 2001 р. – 11,6 кг, у 2004 р. – 15,5 кг.

У ринковому середовищі рівень виробництва також визначається станом ринку збуту продукції. Так, з 1990 р. до 1995 р. відбувається тенденція зменшення рівня товарності соняшнику – з 84,7% до 52,6, а починаючи з 1995р. до 2004 р. коливається в межах 60-70%.

Таблиця 1

**Виробництво насіння соняшнику
в усіх категоріях господарств Миколаївської області**

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р.до 2002р. в %
Площа, тис.га	217,6	385,5	325	149,36
Урожайність, ц/га	10,7	10,7	8	74,77
Валовий збір, тис.т	232,1	411,9	259,3	111,72

Наведена інформація свідчить, що в 2004 році порівняно з 2002 роком площа, з якої фактично зібрано урожай насіння соняшнику, збільшилася на 167,9 тис.га, або на 49,36%. Наслідки роботи сільськогосподарських підприємств Миколаївської області показали, що збільшення посівних площ під соняшник недостатньо для збереження оптимальних розмірів виробництва продукції. Найбільшу питому вагу у реалізації насіння соняшнику у 2003 році мають Первомайський (11%) та Братський (8,8%) райони.

За 2002-2004 р.р. на споживчому ринку області ціни на олію зросли на 25,9%, що дещо менше, ніж на продовольчі товари в цілому (на 29,5%). Якщо у грудні 2001 р. в торговій мережі

області середня ціна на олію складала 5,78 грн. за літр, то у цьому ж місяці 2004 року — вже 6,44 грн.

Цінові зміни на цей товар за вищезначений період визначались різними тенденціями. Впродовж перших двох років зафіксовано незначне зниження цін — на 0,3 та 0,5 %, відповідно.

Проте в 2004 році, головним чином, через неврожай сояшника, відбулося істотне (на 26,9%) подорожчання олії, котре спостерігалось щомісячно на 0,4-8,9%, за винятком січня, коли вона знизилась в ціні на 0,2.

У поточному році намітилася тенденція до зниження цін на олію. За січень-жовтень 2005 р. на Миколаївщині вона подешевшала на 4,8%, а щомісячні зміни цін коливалися від зниження на 0,2 — 1,4% до зростання на 0,3%, (у квітні, червні та вересні).

Серед міст області, в яких проводиться обстеження, з початку року найбільше знизилася ціна на олію у м. Миколаєві — на 5,4%, найменше — у м. Первомайську — на 3,7%, і лише в м. Очакові зареєстровано підвищення цін на 4,0%.

У виробництві насіння сояшнику в Миколаївській області нині переважають екстенсивні методи розвитку, про що свідчить збільшення посівних площ з одночасним зниженням урожайності, а також тим, що нині лише 30% загальних посівних площ засівається гібридним високопродуктивним насінням сояшнику, що призводить до певних втрат.

Для ефективного розвитку та функціонування ринку насіння сояшнику та продуктів його переробки в Миколаївській області, доцільно підвищити урожайність за рахунок скорочення посівних площ, валовий збір збільшити за рахунок врожайності, якості насіння, інтенсивних технологій, економічну ефективність його виробництва, конкурентоспроможність насіння, олії і шроту на внутрішньому та світових ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилук В.М. Напрямки розвитку виробництва олійних культур в Україні // Економіка АПК. — 1999.- №10.-С.76-82.
2. Побережна А.А. Світове виробництво та ринок сояшнику //Економіка АПК. — 2002.-№ 4.-С.102-105.